

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko

Dorota Suska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

1990 – tytuł magistra w zakresie filologii polskiej, uzyskany na Wydziale Filologiczno-Historycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie na podstawie pracy *Język „Gazety Częstochowskiej” rocznik 1987* (promotor: prof. dr. hab. Feliks Pluta)

1999 – stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, uzyskany na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego na podstawie rozprawy *Z problemów stylizacji językowej w opowiadaniach Marka Hłaski* (promotor: dr hab. prof. AJD Maria Lesz-Duk, recenzenci: prof. dr hab. Feliks Pluta, prof. dr hab. Kazimierz Michalewski)

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych. 1990 do dzisiaj – Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie (Wyższa Szkoła Pedagogiczna)

1990-1991 – asystent-stażysta w Instytucie Filologii Polskiej, w Zakładzie Współczesnego Języka Polskiego

1991-1999 – asystent w Instytucie Filologii Polskiej, w Zakładzie Współczesnego Języka Polskiego

1999-do dzisiaj – adiunkt w Instytucie Filologii Polskiej, w Zakładzie Współczesnego Języka Polskiego, następnie w Zakładzie Języka Polskiego

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 03 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego

Cykl *Studia nad komunikacją językową w przestrzeni internetowej*, obejmujący publikacje:

1. D. Suska, *Obraz przemian kulturowych w komunikacji internetowej młodzieży*, [w:] *Oblicza Internetu*, red. M. Sokołowski, Algraf s.c., Elbląg 2004, s. 113-126
2. D. Suska, *O współczesnej grzeczności komputerowej*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filologia Polska. Językoznawstwo V”, red. M. Lesz-Duk, 2004, s. 137-144
3. D. Suska, *Logosfera w Sieci – pragmatyka, aksjologia, stylistyka (przyczynek do opisu polszczyzny nowych mediów)*, [w:] *U progu wielkiej zmiany. Media w kulturze i cywilizacji XXI wieku. Nurty – kategorie – idee*, red. M. Sokołowski, Oficyna Wydawnicza „Kastalia”, Olsztyn 2005, s. 425-439
4. D. Suska, *Z zagadnień internetowej antroponimii. Nick – forma i funkcje pragmatyczne*, [w:] *Oblicza Internetu. Internet a globalne społeczeństwo informacyjne*, red. M. Sokołowski, Algraf, Elbląg 2005, s. 225-238
5. D. Suska, *Przemiany gatunków w dyskursie internetowym. Globalny język – globalna subkultura?*, [w:] *Definiowanie McLuhana. Media a perspektywy rozwoju rzeczywistości wirtualnej*, red. M. Sokołowski, Algraf, Olsztyn 2006, s. 231-240
6. D. Suska, *Ekshibicjonizm blogowy jako kategoria kulturowo-językowa*, [w:] *(Kon)teksty kultury medialnej*, t. I, red. M. Sokołowski, Algraf, Olsztyn 2007, s. 291-304
7. D. Suska, *O wybranych strategiach komunikacyjnych w blogu – (auto)reklamowość*, [w:] *Współczesna polszczyzna – stan, perspektywy, zagrożenia*, red. Z. Cygal-Krupa, Księgarnia Akademicka, Kraków - Tarnów 2008, s. 139-148
8. D. Suska, *Tytuły blogów – perspektywa pragmatolingwistyczna*, [w:] *Media i społeczeństwo. Nowe strategie komunikacyjne*, red. M. Sokołowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Olsztyn 2008, s. 362-372
9. D. Suska, *Wizerunek własny jako produkt. O autoreklamie w internetowych ogłoszeniach towarzyskich*, [w:] *Język – Biznes – Media*, red. A. Rypel, D. Jastrzębska-Golonka, G. Sawicka, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Bydgoszcz 2009, s. 333-342
10. D. Suska, *Komunikacja w Internecie – szanse czy zagrożenia? (kilka uwag z perspektywy lingwistycznej)*, [w:] *W stronę szczęścia*, red. W. Słomski, Spółka Wydawnicza Heliodor, Warszawa 2010, s. 765-775
11. D. Suska, *Ekonomizująca funkcja paratekstów w wybranych obszarach komunikacji internetowej*, [w:] *Zjawisko ekonomii w języku, tekście i komunikacji*, red. R. Bizior, D. Suska, Wydawnictwo Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2010, s. 161-176
12. D. Suska, *Tabloidy internetowe – wybrane aspekty pragmatolingwistycznej charakterystyki gatunku (interaktywność)*, [w:] *Język – Tekst – Kultura*, red. H. Bartwicka, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Bydgoszcz 2010, s. 53-63

13. D. Suska, *„Czytanie” tekstów internetowych. Lingwistyczno-kulturowe perspektywy badawcze (wybrane problemy)*, [w:] *Nowe media. Nowe interpretacje*, red. M. Sokołowski, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP w Warszawie, Warszawa 2010, s. 72-88
14. D. Suska, *Kilka uwag o leksyce religijnej w Internecie (na przykładzie stron ministrantów)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filologia Polska. Językoznawstwo VII”, red. M. Lesz-Duk, Częstochowa 2010, s. 189-199
15. D. Suska, *Słowotwórstwo internetowe (próba funkcjonalnego opisu derywatów w wybranych gatunkach)*, [w:] *Słowotwórstwo i media*, red. E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2011, s. 215-224
16. D. Suska, *Przejawy różnic generacyjnych generacyjnych w wybranych obszarach komunikacji internetowej*, [w:] *Polszczyzna trzech pokoleń. Podobieństwa i różnice*, red. K. Wojtczuk, M. Jasińska, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2011, s. 125-136
17. D. Suska, *Perspektywy badań nad dyskursem internetowym (wybrane problemy)*, [w:] *Dyskursy trzeciego tysiąclecia*, red. E. Pajewska, Volumina.pl Daniel Krzanowski, Szczecin 2011, s. 131-142
18. D. Suska, *O kulturze języka w internecie dziś – rekonesans badawczy*, [w:] *Język nowych mediów*, red. K. Michalewski, Primum Verbum, Łódź 2012, s. 99-110
19. D. Suska, *Text in the internet space (selected research and methodological aspects)*, „Філологічний Вісник Державного Уманського Університету імені Павла Тичини”, Умань 2012, s. 169-176
20. D. Suska, *Nobilitacja w komunikowaniu społecznościowym (na przykładzie komentarzy w portalu Nasza Klasa)*, [w:] *Zjawisko nobilitacji i deprecjacji w języku. Komunikacja*, red. R. Bizior, D. Suska, Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2012, s. 95-114
21. D. Suska, *Stylistyka i pragmatyka tytułów internetowych tekstów dziennikarskich*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filologia Polska. Językoznawstwo VIII”, red. M. Lesz-Duk, Częstochowa 2012, s. 179-194
22. D. Suska, *Blog dziennikarski – stylistyczny aspekt gatunku*, „Studia Slavica”, Ostrawa 2013

b) omówienie celu naukowego ww. prac

Badania nad komunikacją internetową wyrastają z moich zainteresowań językiem w mediach, które zapoczątkowała praca magisterska poświęcona językowi w prasie lokalnej, następnie z zainteresowań zróżnicowaniem współczesnego języka, które rozwijałam, pracując nad rozprawą doktorską. Dynamiczne przemiany komunikacyjno-kulturowe języka ogólnego i jego odmian oraz widoczne – z końcem lat 90. wyraźnie – efekty tych przemian, ponadto rosnące znaczenie mediów elektronicznych skierowały moją uwagę w stronę tekstów

funkcjonujących w przestrzeni internetowej. Od 2003 roku prowadziłam systematyczne obserwacje rozmaitych realizacji językowych, które stały się podstawą materiałową badań prezentowanych we wskazanym cyklu. Przestrzeń internetową traktuję jako środowisko komunikacyjne o swoistej ontologii, pragmatyce (z takimi wyznacznikami jak m.in. interaktywność, dialogowość), które z uwagi na swe możliwości technologiczne kumuluje w sobie różne formy przekazu medialnego. W analizach koncentruję się na tekstach prymarnie internetowych (choć mam świadomość, iż każdy tekst przeniesiony do sieci nabywa w jakiejś mierze nowych właściwości, zmienia się sposób jego lektury, odbioru itp.), tworzonych z myślą o tej przestrzeni, z uwzględnieniem charakterystycznych, kontekstowych uwarunkowań użycia języka. W badanym korpusie tekstów znalazły się reprezentacje każdego z trzech typów komunikacji internetowej: konwersacyjnego, e-mailowego, hipertekstowego (wg klasyfikacji J. Grzeni). Przestrzeń internetową można też postrzegać w perspektywie komunikacyjnej jako kolekcję rozmaicie zorientowanych (tematycznie, funkcjonalnie itp.) mikrodyskursów, dlatego w materiale badawczym znalazły się okazy tekstów o charakterze publicystycznym, użytkowym.

Kompletny opis komunikacji internetowej możliwy jest jedynie wówczas, gdy badane zjawiska zostaną umieszczone w kontekście triady: język – kultura – media. Media postrzegam jako najbardziej dynamiczny człon triady, definiujący współczesną kulturę, gdyż ich rezonowanie z pozostałymi członami prowadzi do mediatyzacji wszystkich obszarów życia społecznego, publicznego i wytworzenia się kultury medialnej (wraz z jej lingwistycznymi eksponentami). Internet ma największą siłę oddziaływania na zachowania komunikacyjne, ich modelowania, czego efektem zespół zjawisk określanych jako „przesunięcia komunikacyjne” (T. Miczka). W relacjach zwrotnych bazują one na innych elementach współczesnej kultury (konsumpcjonizm, ponowoczesność), współtworząc nadrzędne reguły wyznaczające komunikację w Sieci, których przejawem jest (m.in.): niestabilność tożsamości i jej nieustanne kreowanie, konsumpcyjne traktowanie logosfery (także w odniesieniu do nadawczego ja), interaktywność.

W analizach okazów tekstów funkcjonujących w przestrzeni internetowej, prezentowanych w przedkładanym cyklu publikacji, uwzględniłam polimetodologiczny aparat badawczy, bazujący na komunikacyjnym (interakcyjnym) oraz antropologiczno-kulturowym oglądzie zjawisk językowych. Do szczegółowych analiz wykorzystałam narzędzia badawcze socjolingwistyki, pragmalingwistyki, stylistyki pragmatycznej i funkcjonalnej oraz narzędzia tekstologii, a ściślej – genologii lingwistycznej. Takie postępowanie metodologiczne wydaje się najbardziej zasadne w odniesieniu do tekstów internetowych, za czym przemawia wielowymiarowa różnorodność badanych realizacji lingwistycznych, naturalna

heterogeniczność przestrzeni internetowej, wreszcie – złożone zaplecze kulturowe, które stanowi kontekst analiz.

W przedstawianym cyklu można wskazać kilka grup zróżnicowanych problemowo i metodologicznie. Wyodrębniłam je ze względu na dominację jednej z metod analizy (każdą z prac włączam do jednej grupy, mimo iż w niektórych przypadkach możliwe byłoby także inne przyporządkowanie).

Najliczniejszą grupę tworzą teksty skoncentrowane na opisie gatunków internetowych (przy czym perspektywa genologiczna nie ogranicza wykorzystania innych narzędzi badawczych). Gatunek rozumiem w myśl komunikacyjnego paradygmatu lingwistyki (S. Gajda). Takie ujęcie jest najbardziej adekwatne do opisu form komunikacji internetowej, których istnienie bezpośrednio i ściśle wiąże się ze specyfiką medium, z oczekiwaniami odbiorców, ze zmianą relacji nadawczo-odbiorczych – a te z kolei w dużej mierze są pochodną określonego momentu historycznego i współczesnej kultury. Specyfikacja medialna, w połączeniu z kulturowym rozumieniem praktyk językowych, eksponowana jest w wielu opisach gatunku (B. Witosz, I. Loewe). Jako podstawowe dla prowadzonych analiz przyjmuję rozumienie gatunku i wzorca gatunkowego prezentowane w pracach M. Wojtak. Przestrzeń internetowa wpływa na zanurzone w niej formy komunikowania, narzuca własne reguły normalizujące działania językowe (dialogowość/ interaktywność), uruchamiając procesy gatunkotwórcze, których efektem są zarówno nowe, swoiste gatunki kultury elektronicznej, jak i modyfikacje tradycyjnych gatunków. W swoich pracach opisałam funkcjonowanie w przestrzeni internetowej wybranych gatunków użytkowych (anons, regulamin, blog) oraz medialnych (blog dziennikarski, tabloidy).

Różnego rodzaju „genologiczne efekty” transpozycji wzorców tekstowych zyskują często w internecie postać hybryd, kolaży, kolekcji. Jednym z przykładów jest blog dziennikarski, reprezentujący dynamicznie rozwijającą się sferę publicystyki internetowej. Inkorporuje on tradycyjne gatunki (głównie komentarz), niemniej nie można mówić o prostym redefiniowaniu przynależności gatunkowej, ponieważ funkcjonowanie w zupełnie odmiennych warunkach komunikacyjnych powoduje poruszenie poszczególnych aspektów wzorca. Stosunkowo najmniej stabilnym komponentem jest styl gatunku. W artykule *Blog dziennikarski – stylistyczny aspekt gatunku* przyjąłam tezę, iż na tej płaszczyźnie można obserwować adaptację gatunku do praktyk komunikowania w medium internetowym, gdyż nowe ujęcie procesu nadawczo-odbiorczego determinuje swoiste strategie retoryczne, a zwłaszcza stylistyczne. Podałam analizie kilka reprezentatywnych blogów dziennikarskich wykazując, iż aspekt stylistyczny dziennikarskiego komentarza internetowego, za jaki można uznać blog, jest umotywowany pragmatycznie. Dążenie do uaktywniania interakcji odbiorcy uzasadnia obecność takich zjawisk,

jak np. pozorowanie nieoficjalnego kontaktu dialogowego, wykorzystywanie w większym stopniu strategii typowych dla komunikacji *face to face*, czego przykładem różnego typu gry językowe, głównie wyzyskujące rozmaite funkcje odmiany potocznej. Pochodną subiektywności autora jest z kolei synkretyzm stylistyczny (wielostylowość), który ma na celu prowokację, a co najmniej zaskoczenie, zaintrygowanie odbiorcy. Dodać należy, iż ten swoiście internetowy gatunek nie miał do tej pory zarysowanego wzorca. W tekście *Gatunkowe wyznaczniki blogów dziennikarskich* (w druku) wykazuję, iż blog dziennikarski globalnie reprezentuje gatunek w formie kolekcji, którego elementy – wpisy blogowe – nawiązują do gatunku komentarza i/lub felietonu.

Niezwyczajnie popularnym w przestrzeni internetowej gatunkiem medialnym są tabloidy, funkcjonalnie oraz tematycznie odpowiadające prasie tabloidowej, tzw. prasie „obrazkowej” o charakterze plotkarskim. W szkicu *Tabloidy internetowe – wybrane aspekty pragmatolingwistycznej charakterystyki gatunku (interaktywność)* opisuję ich cechę ściśle związaną ze specyfiką sieciowej przestrzeni komunikacyjnej – interaktywność, ponieważ stosowane w tym zakresie strategie odróżniają je od prasowego wzoru. Jawnym przejawem interaktywności są w strukturze omawianego gatunku komentarze użytkowników. Zachęta do podjęcia tego rodzaju aktywności jest wyrażana eksplicytnie za pomocą formuł-poleceń. Generalnie w komunikacji sieciowej komentowanie stało się podstawowym, niejako obowiązkowym sposobem wypowiedzania się użytkowników, przejawem fatycznej makrointencji („komunikowania siebie”, nie – „komunikowania się”, czyli przekazywania informacji); prowadzi to niejednokrotnie do zachwiania funkcjonalnych relacji: tekst wtórny zawłaszcza funkcję tekstu głównego, który staje się jedynie pretekstem dla komentarza. Komentarze czynią także tekst główny internetowych tabloidów bardziej znaczącym, uwypuklają jego ważność; z kolei on sam (architekt) musi zostać tak ukształtowany, aby przynajmniej zapoczątkować interakcję. Elementem pomagającym tekstowi skutecznie szukać odbiorcy jest nagłówek, konstruowany w podobny sposób, jak w prasie tabloidowej. Charakterystyczne dla internetowych tabloidów nastawienie interakcyjne wiąże się ponadto z budowaniem wspólnoty dyskursywnej z odbiorcą: na płaszczyźnie ontologicznej (ograniczenie pól tematyczne do rzeczywistości zmediatyzowanej, sensacyjnej, szokującej) i komunikacyjnej (upotocznienie tekstów głównych jako „dyskurs zachęcający”; iluzja komunikowania bezpośredniego, w którym odbiorca może bez przeszkód uczestniczyć zarówno biernie – czytając tekst, jak i czynnie – komentując go).

Ukazaniu sposobów adaptacji w przestrzeni internetowej gatunków o ustalonych, wyrazistych wzorcach podporządkowana jest analiza wybranych gatunków użytkowych: netykiety oraz anonsu towarzyskiego. Netykieta, czyli tekst regulujący zachowania na czacie,

zbliża się intencją i uwarunkowaniami komunikacyjnymi do tekstów urzędowych – w wersji charakterystycznej dla regulaminów (artykuł: *Przemiany gatunków w dyskursie internetowym. Globalny język – globalna subkultura?*). Z dwóch podstawowych funkcji regulaminu, jakimi są kreowanie wzorów zachowań i egzekwowanie ich realizacji, w analizowanych tekstach kładzie się nacisk na pierwszą część (moc wykonawcza jest bowiem niewielka). Niewątpliwie osłabia to dyrektywność znamienne dla stylu urzędowego – bezpośrednie akty nakazów, zakazów, przyzwolenia zastępuje się w regulaminie czatowym pośrednimi aktami zachęty, które odwołują się do wspólnoty (albo przynajmniej jej iluzji) języka i wartości dysponenta oraz adresata komunikatu: wspólnym mianownikiem staje się polszczyzna potoczna, ekspresywna. Podobnie jak w stylu prawnourzędowym, znaczną część stanowią wyrazy związane z przedmiotem regulacji; wykształca się warstwa słownictwa specjalistycznego, terminologii związanej z korzystaniem z czatów, tyle że tworzą ją nazwy nieoficjalne, środowiskowe. Regulamin czatowy zachowuje zatem jedynie strukturalne i intencjonalne wyznaczniki gatunku, natomiast aspekt stylistyczny i pragmatyczny potwierdzają ekspansję potoczności i rozszerzenie sfery użycia tej substandardowej odmiany także na normatywne wzorce gatunkowe, przynależne do dyskursu oficjalnego (urzędowego). Podobne zagadnienie (wpływ makrodyskursu internetowego na realizację gatunkowe) omawiam na przykładzie internetowego anonsu towarzyskiego – tekstu użytkowego posiadającego również ustalony (w prasie) wzorzec tekstowy. W szkicu *Wizerunek własny jako produkt. Wybrane strategie autoreklamowe w internetowych ogłoszeniach towarzyskich* zwracam uwagę na wybrane cechy pragmatyczne, wynikające z prymarnej intencji, których realizację modyfikuje specyfika sieciowej przestrzeni. Anonsy internetowe są bardziej schematyczne od prasowych, główny element wzorca stanowi bowiem gotowa ankieta – nadawca jedynie wybiera odpowiedzi spośród podanego zestawu. Struktura gatunku (ankietowy sposób konstrukcji tekstu) oddaje zatem właściwość komunikacji elektronicznej, jaką jest automatyzacja. Jednym ze sposobów przekształcania linearnego wzorca anonsu w kierunku sieciowego wzorca alternacyjnego są parateksty (I. Loewe): funkcję prezentacyjno-rekomendującą pełnią tu nick oraz motto (lokowane na stronie głównej jako zapowiedzi pełnego tekstu ogłoszenia). Nadrzędną przy tworzeniu paratekstów strategią jest budowanie wspólnoty językowej i wspólnoty wartości poprzez przywoływanie cech, zachowań (także komunikacyjnych) odbieranych w danej grupie jako pożądane, co decyduje o powtarzalności schematów autoreklamowych.

Gatunkiem internetowym, którego analiza wnosi nowe ustalenia dotyczące genologicznego uporządkowania w przestrzeni internetowej jest blog. Wśród konstytutywnych dla internetowego pamiętnika cech wyróżniam (auto)reklamowość i ekshibicjonizm – bazujący nie na cielesności, lecz na słowie. Odsłanianie siebie jest jednym z podstawowych mechanizmów

kultury konsumpcyjnej, w której człowiek traktuje komercyjnie swoją prywatność. Ekshibicjonizm rodzi się z potrzeby zaspokojenia samoafirmacji, czego wyrazistą egzemplifikacją staje się wyretuszowana tożsamość. W artykule *Ekshibicjonizm w blogach jako kategoria kulturowo-językowa* ulokowałam blog wśród innych gatunków, dla których ekshibicjonizm jest kategorią organizującą płaszczyznę poznawczą, pragmatyczną i stylistyczną (niezależnie od rodzaju medium). Blog można traktować jako sieciowy odpowiednik telewizyjnego *reality show*, a z gatunkami typu *talk-show*, telenowela dokumentalna oraz gatunkiem internetowym, jakim jest czat łączy go publiczna autonarracja, przy jednoczesnym modelowaniu rzeczywistości. Z obserwacji dużej grupy tekstów wnioskuję, że ekshibicjonizm blogowy wyrażany jest różnymi „językami”: od środków czerpanych z odmiany ogólnej, neutralnych emocjonalnie i stylistycznie, po kolokwializmy w niskiej, ekspresywnej odmianie. Uzewnętrznianie swoich przeżyć (jako przejaw ekshibicjonizmu) może bowiem dotyczyć zarówno problemów dnia powszedniego przeciętnego człowieka (stając się „celebrowaniem codzienności”), jak i szokujących wyznań. Cechą blogów skorelowaną z jego ekshibicjonistyczną naturą jest autoreklamowość oznaczająca komercyjne eksponowanie i kształtowanie nadawczego ja. Językowe wykładniki tych działań przedstawiam w artykule *O wybranych strategiach komunikacyjnych w blogu – (auto)reklamowość*. Głównym celem autora blogu jest pozyskanie jak największej liczby potencjalnych konsumentów dla oferowanego „produktu” (zwerbalizowanego „ja” oferowanego na stronie blogu), czyli tych, którzy jego stronę będą odwiedzali, komentowali, rozpowszechniali; pierwszym krokiem oddziaływania perswazyjnego staje się nick (blogonim). W blogonimach odbijają się cechy polszczyzny medialnej, z takimi jej cechami, jak: stanadaryzacja, homogenizacja (na granicy kiczu), atrakcyjna amerykańizacja (uznawana nadal za mechanizm perswazyjnie nobilitujący), intertekstualność, liczne formy kolażowe. Językowe kreowanie tożsamości – teoretycznie bezgraniczne – jest w istocie w przestrzeni internetowej bardzo mocno ograniczone pragmatyką; stąd odwołania do sprawdzonych, skutecznych mechanizmów autoprezentacji, wzorowanych często na tekstach kultury masowej.

Kolejną grupę tekstów, wyodrębnioną w cyklu, cechuje nachylenie pragmalingwistyczne. Publikacje włączone do tej grupy nie prezentują jednak metodologicznej „czystości”, łączą się z perspektywą genologiczną, socjolingwistyczną; niemniej wszystkie dotyczą pogranicznych gatunków o ustalonej intencji, realizowanych w określonej sytuacji komunikacyjnej: paratekstów. Przyjmując ujęcie I. Loewe, traktuję je jako zbiór gatunków/ okazów uprzedzających odbiór tekstu głównego, zintegrowanych z nim, o prymarnej funkcji prezentacyjno-rekomendującej (z różnym nasileniem jednej z nich). Parateksty realizują szeroko rozumiane działania promocyjne i wyróżniają się dominacją funkcji impresywnej.

Z moich badań wynika, iż paratekstowość jest konstytutywną cechą komunikacji elektronicznej, o złożonej motywacji – począwszy od rudymen tarnej, wynikającej z ograniczeń przestrzeni monitora (na stronie głównej nie mogą się pojawiać teksty kompletne, a jedynie różnego typu ich zapowiedzi). Przede wszystkim jednak obecność paratekstów motywowana jest przez interaktywność rozumianą najszerzej jako poszukiwanie odbiorcy przez teksty. Prymarnej intencji paratekstów towarzyszy funkcja prezentacyjna, ale podporządkowana ekonomicznej selekcji informacji – ze względu na permanentny napływ nowych treści w przestrzeni internetowej. Warto też zauważyć, iż parateksty, będące funkcjonalnie tekstowym rodzajem akwizycji, mogą wtórnie stać się (stają się) tutaj namiastką tekstu bazowego – nie tylko rekomendować go, ale i zastępować.

Intencje nadawcy internetowych eskortów (w większości badanych realizacji) są łatwo odczytywane przez odbiorcę. W kontekście jawności illokucji szczególnie istotna jest rola paratekstów w obszarze informacji dziennikarskiej. W artykule *Stylistyka i pragmatyka tytułów internetowych tekstów dziennikarskich* opisałam typowe eskorty dziennikarskich tekstów internetowych. Strony główne (witryny) portali informacyjnych uznaje się za prototypowy paratekst internetowy (przypominają one spisy treści w czasopismach, z tą tylko różnicą, że dostęp do korpusu odbywa się za pomocą hiperłączy) – makroparatekst, na który składają się mikroparateksty, m.in. w postaci tytułów tekstów dziennikarskich. Wykazują one szereg odrębności pragmatycznych i stylistycznych w stosunku do tytułów prasowych. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na rywalizację w tytułach informacyjności i perswazyjności oraz na próby łączenia konkretnej informacji z atrakcyjną formą. Perswazyjnemu uatrakcyjnianiu tytułów służą leksykalne i składniowe środki, dla których źródłem jest prasa tabloidowa. Pragmalingwistyczny opis tytułów jest ważny także i z tego powodu, że zgodnie z komunikologiczną zasadą *agenda setting* mogą one kształtować obraz rzeczywistości, wpływając na hierarchizację wydarzeń w świadomości odbiorcy, który za najistotniejsze uznaje teksty wyróżnione; dlatego też przedstawiam w omawianym artykule leksykalne sposoby wyróżniania internetowych tekstów dziennikarskich na poziomie tytułu.

Funkcję paratekstu można także odczytywać w komunikacyjnym ujęciu przez porównanie z reklamą, do czego odwołuję się w opracowaniu *Tytuły blogów – perspektywa pragmalingwistyczna*. Oddziaływanie tytułu odpowiada fazie afektywnej przetwarzania informacji w reklamie, gdy w odbiorcy budzi się chęć posiadania reklamowanego towaru (J. Lubocha-Kruglik), co jest efektem zwerbalizowanej zachęty. W pracy prezentuję różnego typu środki wykorzystywane w tytułach blogów, generalnie nawiązujące do poetyki tytułu prasowego, tekstu reklamy oraz sloganu reklamowego.

Gatunki funkcjonujące w przestrzeni internetowej wykształcają właściwe sobie, komplementarne z nimi parateksty. Jednakże ich pragmatyczna fortunność bazuje na powtarzalności stosowanych strategii, środków językowych i retorycznych. Automatyzację językowego kształtu eskortów internetowych, w powiązaniu z funkcją pragmatyczną, omawiam w artykule *Ekonomizująca funkcja paratekstów w wybranych obszarach komunikacji internetowej*. Sygnalizowana ekonomizacja realizowana jest poprzez (m.in.) zastosowanie: gatunków i form eskortujących znanych odbiorcy z mediów tradycyjnych oraz powtarzalnych schematów stylistycznych (tu: poetyka tytułów). Zabiegi te minimalizują wysiłek odbiorczy, gdyż odbiorca łatwo dekoduje komunikat podobny do innych.

Do reprezentacji internetowych paratekstów zaliczam też nick, czyli pseudonim pojawiający się w związku z korzystaniem z usług sieciowych typu czat (inną realizację tego pratekstu, wpisaną w długofalową promocję nadawcy – nick blogowy, opisałam w artykule dotyczącym autoreklamowości blogów). Analizę budowy pseudonimów czatowych łączę z interpretacją pragmatyczną, stawiając pytanie o te jego cechy (stylistyczne, semantyczne), które będą najskuteczniej otwierać na dialog. Dodatkowo wybór czatów zróżnicowanych tematycznie i wiekowo pozwolił na ukazanie wpływu socjolingwistycznych determinatów na formę pseudonimów. Stosowane strategie bliskie są strategiom reklamowym: wartościowanie pozytywne najczęściej ujmowane stereotypowo (kanon leksyki, słowa-klucze), brak sfery przeciętności, idealizowanie własnego wizerunku, schematy strukturalno-leksykalne zapewniające łatwe odczytanie intencji.

Optykę socjolingwistyczną uwzględniam w wielu pracach, wskazując na aktywność kontekstu oraz wpływ czynników socjokulturowych (wiek, relacje rangi między uczestnikami komunikacji, stopień oficjalności komunikacji) na kształt językowy przekazu internetowego. W kilku artykułach jest to optyka dominująca, w związku z czym wyróżniam kolejną w cyklu grupę tekstów: „socjolingwistycznych”. Wielokrotnie podnosi się tezy o zniesieniu, a przynajmniej ograniczeniu, w przestrzeni internetowej czynników konstytuujących sytuację społeczną komunikacji. Taką uogólnioną tezę również formułowałam na początku swoich badań, przy opisie spontanicznych rozmów internetowych; jednakże obserwacja innych realizacji tekstowych pokazuje wpływ determinantów przywoływanych w socjolingwistyce na kształt przekazu (choć nie są to układy zależności tożsame z tymi, które ujawniają się w komunikacji bezpośredniej). Drugi ważny problem wiąże się z postrzeganiem mediów elektronicznych jako wyznacznika wspólnotowości pewnych doświadczeń komunikacyjnych – jako medium „młode” również w sensie wieku jego użytkowników. Badaniom poddano w związku z tym komunikację młodzieży (również dlatego, że podlega ona rewolucyjnym wręcz przemianom, do czego przyczynia się Internet) oraz – porównawczo – komunikację pokolenia

starszego. Artykuł *Obraz przemian komunikacyjno-kulturowych w komunikacji internetowej młodzieży* (2004) był pierwszym efektem moich badań nad komunikacją internetową, w którym formułuję wstępne wnioski na temat odmiany młodzieżowej na podstawie ekspansywnego gatunku sieciowego (typu konwersacyjnego), jakim jest czat. Interpretacja lingwistyczno-kulturowa umożliwia odczytanie przeobrażeń kulturowych wpisanych w młodzieżowe interakcje. Ich cechą znamioną jest liberalizacja etykiety językowej, do czego przyczynia się amerykańizacja zachowań, jak też „rodzima” postawa luzu w sposobie bycia i mówienia (o tzw. grzeczności komputerowej piszę szerzej w innej publikacji). Spontaniczność czatowych rozmów powoduje, że ich uczestnicy sięgają po słownictwo z podstawowego zasobu czynnego, uzupełniając je leksyką środowiskową. Eksponentem postawy młodzieży jest także nick, odzwierciedlający powierzchowność emocji, szukanie potwierdzenia swej atrakcyjności fizycznej, dążenie do zaznaczania nowoczesności – zwykle poprzez łamanie barier obyczajowych. Anonimowość intensyfikuje zachowania negatywne, gdyż nie są one w zasadzie zagrożone żadnymi sankcjami towarzyskimi, a zmieniony nick zawsze umożliwia wznowienie nieskutecznej pragmatycznie wypowiedzi; tym samym obserwuje się emotyvizację wypowiedzi, obecność wulgaryzmów „na prawach” języka mówionego, ujemne wartościowanie (wykładniki ocen ograniczają się do niewielkiej grupy stale powtarzanych elementów, głównie środowiskowych). Omawiany materiał udokumentował także szereg nowych zjawisk leksykalnych, słowotwórczych oraz zmian na poziomie ortografii, interpunkcji, grafii w interaktywnym typie komunikacji młodzieży.

W artykule *Przejawy różnic generacyjnych w wybranych obszarach komunikacji internetowej* porównuję komunikację różnych grup wiekowych (15-18 lat oraz 71-90 lat, z wyodrębnieniem dodatkowo ofert kobiet oraz mężczyzn) na przykładzie gatunku reprezentującego korespondencyjny (e-mailowy) typ komunikacji internetowej: anonsu towarzyskiego. Zwróciłam uwagę na strategie autoprezentacji wpisane w motto, które ukazują również cechy ogólne językowych odmian pokoleniowych. Parateksty nastoletnich nadawców oponują ze spontanicznymi wypowiedziami internetowymi młodzieży, co wskazywałoby na świadomość różnic zależnych od stopnia oficjalności (tu: typu komunikacji internetowej); pojawia się w nich np. stylizacja na styl artystyczny (quasi-cytaty, „skrzydlate słowa”), jednak na poziomie realizacji ogół tych zabiegów potwierdza obniżenie sprawności językowej, stylistycznej, ortograficznej. Komunikacja najstarszej grupy wiekowej przebiega zasadniczo według reguł tekstu pisanego, opracowanego (liczne błędy zapisu traktować należy raczej jako przejaw niskiej sprawności „technicznej”).

Kolejne opracowanie – *Kilka uwag o języku religijnym w Internecie (na przykładzie stron ministrantów)* – obrazuje komunikację młodzieży w typie hipertekstowym (strony WWW),

lokowaną w sferze religijnej. Nadrzędny temat komunikacji (wraz z innymi czynnikami) okazał się parametrem wpływającym na kształt przekazów. Strony ministrantów zawierają w większości teksty opracowane językowo (także na poziomie ortografii, interpunkcji i grafii), reprezentujące kod rozwinięty. Jedynie w tekstach aktualnych pojawiają się (rzadko) elektroniczne sygnały emotywności: wersaliki, emotikony, zwielokrotnione znaki diakrytyczne. Zróżnicowanie językowego kształtu analizowanych tekstów potwierdza jego zależność od takich czynników, jak: wiek, relacja rangi między uczestnikami komunikacji (ministrant – ministrant lub inny odbiorca w relacjach równorzędnych, ministrant – kapłan), stopień oficjalności, który wiąże się ze specyfiką tekstu (objaśnienie, komentarz, relacja, teksty aktualne, np. życzenia, relacje). Poza ukazaniem wpływu różnych parametrów na wypowiedzi młodzieżowe sygnalizuję w artykule sposoby adaptacji języka religijnego dla potrzeb nowego medium i nowych funkcji zarazem, co prowadzi do jego mediatyzacji (zaznaczającej się już na poziomie zapowiedzi, tzn. adresów stron typu: chrystus.toplista.pl, www.bajerlandia.alleluja.pl).

Narzędzia socjolingwistyki pozwalają też opisywać wspólnoty komunikacyjne i realizowane w ich obrębie zachowania interakcyjne, które mogą ulegać rytualizacji. Do Internetu przeniosło się życie towarzyskie, które rozwija się m.in. w serwisach społecznościowych; kształtują się w związku z tym nowe standardy uczestnictwa w konektywnej komunikacji sieciowej. Jeden z mechanizmów językowego współuczestnictwa przedstawiam w publikacji *Nobilitacja w interakcjach społecznościowych (na przykładzie komentarzy w portalu Nasza Klasa)*. Omawiane komentarze cechuje stabilizacja formalna, leksykalna i wyrazista funkcja pragmatyczna – nobilitacja adresata. Interpretuję je jako zachowania o charakterze rytuału odzwierciedlającego społecznościowe reguły grzeczności.

Etykieta językowa i ogólne relacje grzecznościowe wpisują się w zakres szeroko rozumianej kompetencji kulturowej (oraz komunikacyjnej) i jako takie podlegają w ostatnich dekadach rewolucyjnym przemianom. Kultura medialna promuje demokratyzację i uproszczenie etykiety, a efektem jest konwencja określana jako grzeczność komputerowa – minimalna, pozbawiona wielu treści, zwłaszcza tych świadczących o pozytywnym, życzliwym nastawieniu do partnera komunikacji. „Młoda” grzeczność (w opozycji do „tradycyjnej”) utrwała się w spontanicznej komunikacji internetowej, czego przykładem etykieta językowa czatów, którą omawiam w artykule *O w współczesnej grzeczności komputerowej*. Przedstawiane tu ustalenia uważam za istotne dla opisu współczesnej przestrzeni socjokulturowej, ponieważ egzemplifikują kierunek przemian etykiety językowej realizowanej w kontaktach sieciowych, ale przenoszonej także na kontakty interpersonalnej. Grzeczność komputerową dokumentuje szereg zjawisk, np.: przekraczanie tabu obyczajowego w sferze erotyki, obniżenie umiejętności wartościowania pozytywnego, neutralizacja ekspresywizmów i zastępowanie ich

wulgaryzmami, dostęp do wulgaryzmów przedstawicieli obu płci, minimalizacja językowych wykładników funkcji grzecznościowych (takich jak powitanie, pożegnanie).

Następną grupę tworzą publikacje skupione na problemach normatywnych i gramatycznych. Potrzeba takich badań pojawia się np. w związku funkcjonalną specjalizacją leksyki w tekstach sieciowych, co sygnalizuję w artykule *Słowotwórstwo internetowe (próba funkcjonalnego opisu derywatów w wybranych gatunkach)*. Wymieniam w nim zarówno swoiste neologizmy internetowe, jak również inne, powtarzalne konstrukcje, które łączą się z określonym typem tekstów, stają się wykładnikami gatunków lub względnie stałych praktyk werbalnych użytkowników internetu. Przeprowadzona analiza pozwala na sformułowanie uogólnień dotyczących: internacjonalizacji motywowanej leksyki sieciowej (nazywającej czynności, osoby i inne elementy tej przestrzeni) występującej w funkcji nominatywnej oraz ekspresywnej; obecności derywatów hybrydalnych, które zyskują swoiście sieciowe nacechowanie; specjalizacji derywatów w budowaniu takich kategorii jak familiarność, nieoficjalność, emocjonalność w określonych gatunkach; kształtowania się kanonu leksyki współtworzącej skrypty komunikacyjne typu powitanie, pozdrowienie; operacji na antroponimach w komentarzach, egzemplifikujących zjawisko reinterpretacji zabarwienia formantów; kreatywności w komentarzach sygnalizującej istnienie „świadomości słowotwórczej” (co jest ważne w badaniach polszczyzny internetowej w kontekście kultury języka).

Próbie uporządkowania zagadnień normatywnych, jakie generuje komunikacja internetowa podejmuję w pracy *O kulturze języka w internecie dziś – rekonesans badawczy*. Na kulturę języka w internecie patrzę z dwóch perspektyw: teoretycznej – przywołując istotne stanowiska badawcze oraz empirycznej – bazując na wypowiedziach internautów. Na podstawie własnych obserwacji i analiz różnych typów tekstów skłaniam się do stanowiska tych badaczy, którzy uważają, iż w dzisiejszej sytuacji socjolingwistycznej nie sposób oddziaływać na wszystkie teksty tworzone (masowo) w internecie. Należy zatem skupić się na propagowaniu normy wzorcowej w obrębie tekstów wtórnie internetowych oraz tych, które są analogami tekstów pisanych (komunikacja typu hipertekstowego); na teksty spontaniczne (typu konwersacyjnego) nie ma natomiast realnej możliwości oddziaływania. Podstawą do formułowania uogólnionych sądów normatywnych w odniesieniu do tekstów internetowych powinna być norma telepiśmienna (z poziomem wzorcowym i komunikacyjnym), gdyż nawet szeroko rozumiana wariantywność normy tradycyjnej nie odpowiada komunikacji elektronicznej, która wymaga nowych kompetencji (łączącej obszary: językowy, socjolingwistyczny, dyskursywny). Analiza metadyskursu poprawnościowego, jaki rozwija się głównie na forach dyskusyjnych, oraz komunikacji spontanicznej potwierdza, iż wykształca się

potoczna norma telepiśmienna – podporządkowana komunikacyjnej skuteczności. Najwięcej obaw rodzi etyka komunikacji internetowej. Mowa agresji za sprawą właściwości internetu jest upubliczniana, ma charakter tekstotwórczy (kłótnia internetowa); ponadto zawęża się zakres społecznego odrzucenia przejawów agresji słownej, co wpływa także na pozasieciowe standardy etyczne. Pytania o jakość komunikacji internetowej, istotne w związku z profilowaniem edukacji multimedialnej, stawiam również w artykule *Komunikacja w Internecie – szanse czy zagrożenia? (kilka uwag z perspektywy lingwistycznej)*.

Ostatnia wyodrębniona grupa obejmuje publikacje poświęcone teoretycznej i metodologicznej refleksji na temat komunikacji w przestrzeni internetowej. Zapoczątkował je tekst *Logosfera w Sieci – pragmatyka, aksjologia, stylistyka (przyczynek do opisu polszczyzny nowych mediów)* (2005), który jest próbą wyznaczenia obszarów badawczych w sytuacji, gdy przekaz internetowy potęguje postmodernistyczne rozchwiania języka i jego aksjologicznej nadbudowy, uwypukla wszelkiego typu „pograniczność” w komunikacji. W publikacji *Text in the internet space (selected research and methodological aspekt)* prezentuję wyniki badań (wybrane) polskich lingwistów na temat istoty komunikacji elektronicznej (odwołując się do pojęć: „przesunięcia komunikacyjne”, „kruszenie mowy” w przestrzeni audiowizualnej, oralność medialna/ telepiśmienność), typologii tekstów internetowych, wyznaczników hipertekstu. Proponuję także porządkowanie gatunków internetowych na podstawie nadrzędnych, kulturowych mechanizmów wyboru – wymieniam tu narrację ekshibicjonistyczną i konsumpcyjną. Podobne problemy oraz propozycję interpretacji internetowych zjawisk komunikacyjnych omawiam w artykule *„Czytanie” tekstów internetowych. Lingwistyczno-kulturowe perspektywy badawcze (wybrane problemy)*. Efekty rosnącego zainteresowania lingwistów internetem podsumowuje artykuł *Perspektywy badań nad dyskursem internetowym (wybrane problemy)*, który zawiera też aktualizację postulatów badawczych. Podkreślam m.in. istotny kierunek badań dotyczący etyki komunikowania się – ze względu na wagę tego problemu, jak i swoistość mechanizmów internetowych uruchamiających dialogowość, w którą wpisana jest strategia walki (nie współpracy). Agresja w internecie jest pochodną różnorodnych mechanizmów prowokacji, które wiążą się w mniejszym stopniu z anonimowością, w większej zaś z takimi cechami, jak: spektakularność, chęć bezwzględnego zwrócenia na siebie uwagi (np. poprzez wykorzystywanie apodyktycznej retoryki), egocentryzm pod maską „uspołecznienia” (czego dowodem rozrost blogosfery), teatralizacja komunikacji (Z. Bauer). Sygnalizuję też wyniki badań dotyczące podmiotu w Sieci – „tożsamość wibrująca”, teoretycznie podlegająca dowolnej kreacji, w istocie funkcjonuje jako „tożsamość upozorowana”, czyli całkowicie medialna, wyretuszowana, co skutkuje automatyzacją (np. w zakresie autopromocji, wartościowania) przyjmującą w tym wypadku wymiar pragmatyczny.

Wyniki badań przedstawianych w omawianym cyklu umożliwiają doprecyzowanie wybranych pojęć i kategorii lingwistyki zorientowanej kulturowo, traktującej komunikację jako pochodną przeobrażeń współczesnej kultury, której częścią są media elektroniczne (np. gatunek internetowy, norma telepiśmienna oraz jej poziomy). Ponadto opisywane i syntetyzowane są zjawiska z płaszczyzny pragmalingwistycznej, socjolingwistycznej, genologicznej, które podejmowane były dotąd jedynie w formie opracowań częściowych, drobnych przyczynków (np. przemiany grzeczności językowej, zróżnicowane realizacje internetowych paratekstów, językowe rytuały społecznościowe, nowy badawczo – w ujęciu lingwistycznym – obszar dziennikarstwa internetowego: tytuły tekstów informacyjnych, blog jako gatunek publicystyczny). Wiele omawianych zagadnień ma istotne znaczenie nie tylko dla opisu przestrzeni internetowej, ale także językowej rzeczywistości pozasieciowej, dominujących postaw komunikacyjnych i podłoża ich przemian (egzemplifikacja działania takich zjawisk tekstotwórczych jak agresja, ekshibicjonizm, konsumpcjonizm, interaktywność).

5. Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze

Przedstawiany dorobek naukowy liczy łącznie 59 pozycji opublikowanych (Załącznik nr III) i obejmuje:

- 3 tomy współredagowane,
- 1 monografię (wydanie I: 2000, wydanie II przejrane i rozszerzone: 2012),
- 51 artykułów w pracach zbiorowych/ czasopismach (z tego 4 napisane przez uzyskaniem stopnia doktora),
- 2 recenzje,
- 1 sprawozdanie.

Zakres moich zainteresowań – poza komunikacją w przestrzeni internetowej – mieści się w trzech obszarach: styl utworów literackich, język w prasie, współczesna leksyka; realizacją szczegółowych tematów badawczych są opublikowane teksty.

5 a. Styl utworów literackich

Najbardziej rozbudowany obszar badań dotyczy stylu współczesnych utworów, z zastosowaniem różnych metod analizy stylistycznej. Wyróżnia się tutaj ta część dorobku, w której zajmuję się stylem opowiadań Marka Hłaski; wiąże się to – w pierwszym okresie – z przygotowywaniem rozprawy doktorskiej. Proza jednego z najciekawszych debiutantów powojennych skazana była w Polsce, po wyjeździe autora do Paryża i późniejszej emigracji, na literacki niebyt; od roku 1958 nie wznawiano opowiadań, nie publikowano nowych utworów (do 1976 roku). Również w badaniach lingwistycznych twórczość Hłaski nie była reprezentowana, co skłoniło mnie do podjęcia stylistyczno-językowych analiz, których podstawą

materiałową stały się utwory należące do „nurtu krajowego” (opowiadania opublikowane do 1958 roku). Proza Hłaski wyrastała zarówno z doświadczeń osobistych autora, jak i z doświadczenia zbiorowego, jakim były lata pięćdziesiąte w sferze kultury, polityki, literatury; w warstwie językowej przełamywała ówczesną pustkę „wielkich słów” elementami polszczyzny potocznej, środowiskowej. Styl prozy Hłaski konstituuje stylizacja językowa, dla której wyróżniłam następujące podstawy (wzorce): styl potoczny, żargon szoferski, gwara warszawska, żargon przestępczy; przyjęte założenia metodologiczne wyznaczyły dwa kierunki postępowania badawczego: językoznawczy (zasób środków stylizacyjnych, ich poprawność, autentyczność) i stylistyczno-funkcjonalny (funkcje stylizacji, jej związki ze stylem i kompozycją utworów). Wnioski z badań przedstawiłam w rozprawie doktorskiej, a jej skrócona i przeredagowana wersja została wydana w roku 2000. Struktura monografii odpowiada przyjętej metodzie opisu i obejmuje: *Wstęp* (elementy biografii literackiej), dwa rozdziały teoretyczne – *Przedmiot pracy, założenia metodologiczne* (pojęcie i zakres stylizacji językowej, jej typy, funkcje) oraz *Stylizacja językowa jako przedmiot zainteresowań badawczych* (główne tendencje, jakie na przestrzeni epok daje się zauważyć przy zastosowaniu różnych wzorców, zwłaszcza tych, które są przedmiotem analizy w utworach Hłaski), sześć rozdziałów badawczych (w wydaniu II siedem) o analogicznym układzie (charakterystyka wzorca stylizacyjnego a następnie wykładniki gramatyczne i leksykalne ilustrowane materiałem przykładowym) i *Zakończenie*. Zasadniczą rolę w kształtowaniu stylu opowiadań odgrywa wzorzec potoczny; jego charakteryzujący walor wspomagają elementy odmian środowiskowych i zawodowych. Znajomość wzorcowych odmian przekłada się na swobodę w operowaniu ich autentycznymi wyznacznikami i znaczne ich urozmaicenie. Stylizację przy udziale wszystkich wyodrębnionych wzorców określić można jako wybiórczą. W przypadku polszczyzny potocznej głównymi wykładnikami są środki słownikowo-frazeologiczne i składniowe. Pozostaje to w zgodzie z tradycją prozy realistycznej i jest w pełni uzasadnione artystycznie i funkcjonalnie, gdyż właśnie na płaszczyźnie leksykalnej autor może najlepiej zharmonizować język z przekazywaną przez utwór treścią. Polszczyzna potoczna wprowadzona zostaje do opowiadań bez ograniczeń, w słusznym przekonaniu, że jest ona znana odbiorcy. W stosowaniu elementów żargonu przestępczego widoczny jest natomiast umiar podyktowany względami komunikatywnymi, niemniej ich dobór w pełni koresponduje z przynależnością środowiskowo-społeczną bohaterów. W szerokim zakresie odzwierciedlane są wyróżniki żargonu szoferskiego: profesjonalne słownictwo i frazeologia. Starania o to, by stylizowany tekst był czytelny, a jednocześnie odtwarzał koloryt środowiskowy, realizowane są w tym wypadku poprzez ograniczenie trudnych w odbiorze terminów, bardziej równomiernie nasycenie ekspresywną, nieoficjalną leksyką narracji i dialogów. Stylizacja na potoczność pozostaje wobec dwudzielnej

struktury językowej (narracji w 3 osobie i dialogu) w układzie częściowo opozycyjnym, częściowo ekwiwalentnym. Układ opozycyjny zachowany jest w przypadku elementów czerpanych z gwary warszawskiej i żargonu przestępczego. Stylizacja, w której wzorcem jest żargon szoferski nachyla się natomiast w stronę układu ekwiwalentnego. Ponieważ zasadniczy ton nadaje polszczyzna potoczna, można mówić o stylistycznym zbliżeniu narracji i dialogu, a tym samym zachowaniu znacznej spójności językowo-stylistycznej utworów. Raz jeszcze należy podkreślić, iż przyszło autorowi wpisać się w nurt prozy realistycznej w specyficznym okresie, gdy zarówno w życiu publicznym, jak i w literaturze obowiązywać miał język uładowy, wyrażający określone wartości propagandowe. Hłasko przywrócił swoimi opowiadaniem rzeczywiste znaczenie słowa realizm, prezentując kontrastujący z zalecanym, bo prawdziwy obraz środowisk robotniczych i „perferyjnych” Warszawy, a odejście od schematyzmu fabularnego dokonało się przede wszystkim dzięki językowi utworów; dlatego wnioski w tym zakresie wzbogacają wciąż niepełny stan wiedzy na temat stylistyki prozy powojennej i charakterystycznych dla tego okresu strategii stylizacyjnych.

Prozie Marka Hłaski poświęciłam ponadto kilka artykułów, w których skupiam się na następujących problemach badawczych: rozwinięciu opisu wybranych eksponentów stylizacji (*O zjawiskach parajęzykowych we współczesnej prozie*); funkcjonalnym opisie wybranych środków (morfologicznych), wskazującym na stosunek autora do tradycji stylizacji (*Funkcjonalność potocyzmów i argotyzmów słowotwórczych w procesie stylizacji językowej – na przykładzie prozy Marka Hłaski*); zarysowaniu funkcji stylizacji w ujęciu dyskursywnym i kulturowym (*Stylizacja językowa jako forma prezentacji kultury potocznej i środowiskowej w literaturze /na przykładzie prozy Marka Hłaski/*); porównaniu praktyk stylizacyjnych w prozie o podobnej tematyce, ulokowaniu środowiskowym i terytorialnym (*Kolokwializmy fleksyjne jako elementy stylistycznej struktury opowiadań Marka Hłaski i Marka Nowakowskiego*). Na gruncie lingwistycznym nie pojawiły się nowe monografie poświęcone prozie Hłaski, co zdecydowało o drugim wydaniu książki *Z problemów stylizacji w opowiadaniach Marka Hłaski* (2012) oraz włączeniu do niej badań własnych. W zakresie metodologii pozostałam przy analizach stylistyczno-funkcjonalnych (mogą być one bowiem podstawą badań porównawczych), natomiast ostatni rozdział (dodany, bazujących na metodach lingwistyki antropologiczno-kulturowej) jest próbą odczytania z eksponentów językowych światopoglądowo-aksjologicznej nadbudowy wzorcowych odmian. Takie spojrzenie na stylizację u Hłaski uwypukla trafny dobór środków stylizacyjnych, które przybliżają socjologiczny i mentalny obraz bohaterów, lokując ich ponadto w określonym, łatwym do odtworzenia miejscu i czasie. Udało się też odtworzyć potoczny ogląd świata, który stał się wykładnikiem wielu sytuacji komunikacyjnych wpisanych w dialogi postaci, wyróżnikiem różnorodnych biolektów w męskim, głównie „robociarskim”

świecie oraz w przestrzeni kulturowych peryferii. W prozie powojennej wyznaczył Hłasko pewien kierunek w zakresie zabiegów, dla których wzorcem była potoczna polszczyzna mówiona: znajduje kontynuatorów w osobach M. Nowakowskiego, L. Tyrmanda, W. Łysiaka, którzy również sięgali po specyficzny kolaż językowy określany jako język knajacki.

Badania nad stylem współczesnej literatury rozszerzyłam na teksty innych autorów, prezentując w publikacjach różne perspektywy badawcze. Do funkcjonalnego ujęcia stylizacji językowej odwołuję się w dwóch artykułach, w których taką metodę uzasadnia tematyka analizowanych utworów. Generalnie wyznacznikiem prozy historycznej jest archaizacja, ale skuteczne wywoływanie iluzji mowy dawnej może być różnie realizowane. Szczególnie interesująca jest metoda archaizacji zastępczej stosowana m.in. wówczas, gdy brak wystarczającej podstawy źródłowej do rekonstrukcji wzorca lub gdy przeciwko rzeczywistym archaizmom przemawiają względy komunikatywne – jej realizację omawiam w pracy *O sposobach ewokowania polszczyzny przedhistorycznej na przykładzie opowiadania Karola Bunscha „Chrzest Polski”*. Imitowaniu polszczyzny epoki pierwszych Piastów służą archaizmy funkcjonalne, wśród których najliczniej reprezentowane są autentyczne formy staropolskie, ponadto gwaryzmy (bliskie literackim archaizmom), które mają dodatkowy walor charakteryzujący, przystając do społecznych cech opisywanych postaci. Zbadłam także specyfikę stylizacji językowej w prozie dla dziewcząt: *Współczesna proza dla dziewcząt – z zagadnień stylistycznych (na przykładzie powieści Beaty Ostrowickiej „Świat do góry nogami”)*. Realistyczne ujęcie treści, potęgowane przez subiektywną narrację (struktura pamiętnika podkreśla sposób patrzenia „od wewnątrz”, przez pryzmat uczestniczki opisywanych zdarzeń), aktualizuje zespół środków językowych należących do języka młodzieżowego, nawarstwiającego się na odmiany potoczną. Skuteczność stylizacji zapewnia nie tyle jej intensywność, ile trafny dobór środków bezpośredniej charakterystyki bohaterów. Autorka sygnalizuje (głównie na poziomie leksykalnym) ogólny wydźwięk ekspresywny komunikacji młodych ludzi, mechanizmy zachowań językowych w sytuacjach szkolnych i rodzinnych.

Szczególnie jednak interesowały mnie te utwory, w których obserwuje się zjawiska stylizacyjne osadzone w przestrzeni intertekstualnej, pojawiające się w literaturze zazwyczaj w okresach kryzysu „języków” kultury (S. Balbus). Należy też dodać, iż nurty komunikacyjne spowodowały przeorientowanie metod badawczych stylistyki, w tym metod analizy utworów literackich. Zostało to niejako wymuszone, bowiem tradycyjne identyfikatory stylu okazują się nieprzystawalne do wielu obecnych w utworach zjawisk, których efektem jest stylistyczna heterogeniczność, nieokreśloność czy wręcz „dewiacyjność”. Sama stylizacja językowa nie jest już więc traktowana wyłącznie w wymiarze lingwistycznym, ale jako przejaw międzytekstowych i międzystylowych nawiązań. Ujęcie takie pozwala opisywać zjawiska stylistyczne wykraczające

poza sferę mimetyczną, referencjalną jedynie. Próbę analizy operacji stylotwórczych jako strategii intertekstualnej przedstawiłam w artykule *O sposobie transpozycji stylu biblijnego w komedii Jerzego Jurandota „Dziewiąty sprawiedliwy” (z zagadnień intertekstualności)*; skupiałam się na sposobach organizowania polemicznego dialogu stylu biblijnego z polszczyzną potoczną i publicystyczno-propagandową oraz efektach stylistycznych i semantycznych, jakie wywołuje przeniesienie kodu o wyrazistych konotacjach kulturowych (stylu biblijnego) w sferę dla niego obcą. W kolejnym opracowaniu – *Między biblijnym sacrum a politycznym profanum. Z zagadnień stylizacji językowej w komedii Jerzego Jurandota „Dziewiąty sprawiedliwy”* – uwypuklałam wykładniki kodów wchodzących w intertekstualne relacje; opisuję potoczne oraz oficjalne skrypty komunikacyjne, z których w utworze budowane są świadome, znaczące niespójności, naruszenia stylistycznych i pragmatycznych standardów. Zabiegi na poziomie stylu budują głębokie struktury semantyczne, ośmieszając wszelkie sztuczne sposoby komunikacji, za którymi stoją określone porządki aksjologiczne. Podobną metodologię zastosowałam do analizy opowiadania (z 1982 roku), którego styl pozostaje w ścisłym związku z ograniczeniami, jakie narzucała cenzura. W pracy *Kolaż intertekstualny jako strategia dialogu z odbiorcą w „Grach policyjnych” Tadeusza Koziury* przedstawiłam analizę „figur intertekstualności”, czyli – na gruncie lingwistycznym – wszelkich anomalii reinterpretujących znaki językowe, destrukcyjnych „stare dyskursy”, szablony językowe (wraz z ich sensami), a w zamian aktywujących nowe sensy, które odczytywane są przez odbiorcę na bazie wspólnych z nadawcą doświadczeń kulturowych i komunikacyjnych.

W opracowaniu *Wielojęzyczność tekstów kultury a sieciowe przemiany komunikacyjne (na przykładzie dramatu Krzysztofa Rudowskiego „Cz@t”)* przedstawiam z kolei propozycję stylistycznego odczytania tekstu, który przywołuje nowy gatunek sieciowy. Autor dramatu zastosował jedynie kilka wyrazistych sygnałów językowych zaczerpniętych z czatowych praktyk komunikacyjnych, dołączając do nich szereg nawiązań (strukturalnych oraz stylistycznych) do innych, czasem odległych tekstów kultury: chóru antycznego, współczesnych piosenek biesiadnych itp. Dlatego też w analizach odwołuję się do pojęcia wielojęzyczności tekstowej (S. Gajda) wykazując, iż konstruowany polemicznie komizm ma nie tylko wymiar ludyczny, ale przede wszystkim ukazuje powierzchowność wspólnoty wirtualnej i kultury masowej (oraz jej językowych eksponentów), opartej na bezrefleksyjnie przytaczanych zapożyczeniach różnego typu. Wielojęzyczność tekstowa pozostaje w relacjach zwrotnych z wielojęzycznością systemową i stanowi metodologiczną podstawę socjolingwistyki. Metoda ta okazała się przydatna w analizie stylistycznej dramatu osadzonego w realiach społeczno-obyczajowych lat sześćdziesiątych (śmierć młodego górnika pochodzącego z małej wsi, zwerbowanego do pracy w kopalni wbrew woli ojca); przedstawiam ją w szkicu *Socjolingwistyczny opis idiolektów*

w dramacie Bohdana Drozdowskiego „Kondukt”. Dramaturgiczne napięcie sztuki tworzą dialogi, w których wyraźnie ujawniają się cechy socjologiczne bohaterów, ich mentalność związana ze społecznym pochodzeniem, wiek wypowiadających się postaci, temperament (z którym wiąże się nasilenie wykładników efektywności), wykształcenie (decydujące o repertuarze językowym), a ponadto – sytuacyjne uwarunkowania wpływające na sposób wypowiadania się postaci.

W omawianym obszarze moich zainteresowań znalazły się także klasycystyczne poematy opisowe, dzięki którym rozszerzyłam refleksję badawczą o konteksty stylistyki historycznej. Klasycystyczne opisy przyrody cechuje duży stopień skonwencjonalizowania (gdy chodzi o środki ekspresji), na co wpływ miały stylistyczne wzory J. Delille’a i Wergiliusza. Na tym tle opisuję wyróżniki stylu poematu Woronicza utrzymanego (świadomie) w poetyce dellilowskiej, ale odznaczającego się przy tym oryginalnością figur stylistycznych i zindywidualizowaną ekspresywnością: *„Sybilla” J. P. Woronicza wobec konwencji stylistycznych klasycystycznej poezji opisowej (z problematyki stylu)*. W artykule *Nazwy barw w klasycystycznych poematach opisowych („Ziemiaństwo polskie” K. Koźmiana, „Sofiówka” S. Trembeckiego, „Sybilla” J. P. Woronicza)* skoncentrowałam się na wyodrębnieniu zasobu określeń barw i sposobów ich językowego wyrażania, a następnie ukazaniu zjawisk stylistycznych, jakie współtworzą (w cyklu artykułów poświęconych nazwom barw brakowało udokumentowanego przykładami omówienia klasycystycznego ogniwa tejże ewolucji). Użycie określeń barwnych w poszczególnych poematach pozostaje w ścisłym związku z konwencjami stylistycznymi ówczesnych opisów przyrody, zacierającymi różnice gatunkowe. Odbiegające od wzorów ujęcie motywu przyrody w *Sofiówce* (wyrastające m. in. z filozofii lukrecjańskiej) uruchamia odmienny zespół poetyckich środków wyrazu i obywa się bez kolorystycznych epitetów. Udało mi się także ustalić istotną z punktu widzenia ewolucji poetyckiego warsztatu opisowego tendencję stylistyczną: do eliminowania w klasycystycznych opisach przyrody barwnych uogólnień (z którymi wiąże się użycie przymiotników typu: *różnobarwny, różnofarbny*, notowanych jeszcze u Koźmiana) na rzecz ich rozwiązywania konkretem, czyli kolorystycznymi opisami, co ostatecznie dokonało się w romantyzmie (a ściślej – w opisach mickiewiczowskich).

5 b. Język w prasie

Zainteresowanie językiem w prasie wyznaczało początek mojej drogi naukowej, ponieważ w pracy magisterskiej zajmowałam się językiem tygodnika regionalnego. Powróciłam do tej tematyki teoretycznym opracowaniem przedstawiającym powojenne etapy badań nad polszczyzną w prasie, które łączyły się także z rozwojem lingwistycznych narzędzi badawczych: *Język w prasie a współczesna polszczyzna (obszary zainteresowań badawczych stylistyki)*. Sygnalizuję w nim perspektywę oglądu języka w mediach, którą przyjmuję we wszystkich

swoich pracach: w relacjach z polszczyzną ogólną i kontekstem kulturowym. W kolejnych artykułach materiał prasowy stanowi dokumentację zmian zachodzących w języku po 1989 roku; zmian, które dokonywały się poprzez media lub za ich pośrednictwem były upowszechniane (względnie odrzucane). W języku prasy, zwłaszcza opiniotwórczych dzienników, ogniskują się też główne tendencje rozwojowe komunikacji medialnej. Są one widoczne już na poziomie tytułów tekstów informacyjnych, o czym traktuje artykuł *„Czytaj albo rzuć”: o formie i funkcjach nagłówków prasowych (w kontekście zjawisk unifikacji języka współczesnych mediów)*. Na przykładzie „Gazety Wyborczej” wskazuję charakterystyczne typy nagłówków, formułując wniosek, iż odwoływanie się w nich do stereotypów kultury masowej oraz idiomu potocznego jest uzasadnione funkcjonalnie włączeniem w szerszą strategię dialogu z odbiorcą. Odbiorca może w nim uczestniczyć jako partner gry komunikacyjnej (odczytując „podwójne kodowanie” tytułów) lub jedynie na poziomie odbioru prostej informacji nagłówka, ujętej w formę, która zachęca do lektury tekstu.

Postrzeganie mediów w korelacji ze zmianami jakości kultury i komunikacji, jakie nastąpiły po 1989 roku, pozwala traktować teksty prasowe jako materiał do badań nad stereotypami. Tę niezwykle ciekawą przestrzeń dociekań ukazują na przykładzie prasy dla kobiet: *Stereotyp płci we współczesnej prasie kobiecej (lingwistyczno-kulturowe aspekty wartościowania)* oraz prasy dla młodzieży: *Wizerunek płci we współczesnej prasie dla młodzieży (w perspektywie lingwistyczno-kulturowej)*. Przyjmuję szerokie rozumienie stereotypu (proponowane przez orientacje kognitywne i etnolingwistyczne, generalnie: lingwistyczno-kulturowe), pozwalające mówić o ich zmienności, bowiem jako składniki językowego obrazu świata ulegają przeobrażeniom wraz ze zmianami rzeczywistości pozajęzykowej, jak również cechami grup, które je wytworzyły. Zmiany dotyczą najczęściej treści stereotypu językowego i na tym właśnie skupiam się w analizach tekstów medialnych. Zakładam, iż ukazują one wizerunek medialny – dynamiczną strukturę odzwierciedlającą świat wartości określonego, projektowanego adresata, propagowane style życia wpisane w aktualne mody kulturowe. Płaszczyzny semantyczne medialnego wizerunku płci wyodrębniam metodą jakościowej analizy tekstów prasowych, omawiając je następnie w relacjach ze stereotypami. W artykule poświęconym prasie kobiecej wskazuję we wnioskach na zmiany jakościowe treści stereotypu, które dotyczą wybranych płaszczyzn, w szczególności ról społecznych i rodzinnych, a także cech psychicznych kobiety (np. kobieta-strażnik domowego ogniska, dziś: zacieranie wyraźnych podziałów ról kobiecych i męskich, modele partnerskie związku; kobieta-żona, dziś: partnerka, singielka; kobieca emocjonalność, dziś: rozsądek, pragmatyzm), zmiany kierunku wartościowania (np. matka-Polka jako synonim postawy konserwatywnej zyskuje dziś konotacje w większości pejoratywne, ewentualnie żartobliwe). Na płaszczyźnie językowej

przeobrażenia „starych” stereotypów uobecniają się m.in. poprzez: nowe leksemy: *bizneska*, *singielka*, *kontrolowana wpadka*; zmianę znaku wartości i znaczenia nazwy *partner*, neutralizację określenia *stara panna*. Z kolei w pismach młodzieżowych analiza pól leksykalno-semantycznych wskazuje, iż wyznaczników postrzegania wizerunku młodej kobiety szukać trzeba w takich obszarach, jak: moda, zdrowie/ uroda, relacje/ związki. Wizerunek mężczyzny jest natomiast wpisany w płęć żeńską jako jej dopełnienie, nie istnieje samoistnie być może z tego powodu, iż pisma adresowane są głównie do dziewcząt i pisane z ich perspektywy. Dla zobrazowania relacji między wizerunkiem medialnym a postawami faktycznymi (przynajmniej deklarowanymi) wykorzystałam wyniki ankiety przeprowadzonej wśród uczniów liceum, badającej stereotyp postrzegania społecznego: siebie (obraz płci) oraz typowego mężczyzny i typowej kobiety (wzory płci). Deklaratywnie młodzież licealna widzi siebie w stereotypowych rolach matki, żony oraz męża, ojca, natomiast modyfikacje stereotypów silniej zaznaczają się w zbiorze cech, jakie ankietowani przypisują wzorom płci: widoczny jest w tym zakresie dokonujący się proces zmian zmierzających mimo wszystko w stronę wizerunku medialnego.

Komunikacja młodzieży po okresie transformacji podlegała rewolucyjnym wręcz zmianom, zarówno w sferze języka, jak i wartości. Co charakterystyczne, pewne kategorie języka młodzieży – utożsamiane z kodem ograniczonym (K. Ożóg) – stają się niezwykle atrakcyjne również w komunikacji publicznej (zwłaszcza medialnej), odpowiadają bowiem lansowanemu kultowi młodości, luzu. Dlatego też odmiana młodzieżowa – na którą patrzę przez pryzmat jej medialnych realizacji – często stanowi przedmiot moich badań, które sytuują się na pograniczu analiz języka prasy i badań współczesnej leksyki. W artykule *Mody kulturowe, mody językowe w czasopiśmie młodzieżowych. Uwagi o najnowszej przestrzeni medialnej (dla) młodego odbiorcy* i *Anglicyzmy w języku młodzieży – zagrożenie czy konieczna globalizacja polszczyzny?* skupiam się na omówieniu tendencji, zarówno w języku, jak i w kulturze, które objąć można zakresem pojęcia *moda*. Ilustruję przykładami leksykalnymi (z czasopism „Bravo”, „Popcorn”, „Dziewczyna”) zjawiska, które przyczyniają się do homogenizacji polszczyzny ogólnej (pozostającej pod wpływem kultury medialnej): wulgaryzację wypowiedzi (wykładnik postmodernistycznej wolności), uproszczenie etykiety językowej, ekspresywność, perswazyjność (cecha polszczyzny konsumpcyjnej), zapożyczenia (wykładnik kodu konsumpcji). W drugim artykule rozwijam problem zapożyczeń, odwołując się w analizach do takich pojęć, jak: tendencja do integracji (B. Dunaj); konieczna europeizacja, atrakcyjna amerykanizacja (K. Ożóg); globalizacja języków europejskich (A. Markowski). Porównuję materiał prasowy z tzw. czasopism typu „mieć” (z odpowiadającym im kodem ograniczonym) oraz typu „być” (z odpowiadającym im kodem rozwiniętym): te pierwsze dokumentują obecność anglicyzmów na różnych poziomach języka, w strategiach komunikacyjnych oraz w przestrzeni

socjotematycznej (np. amerykanizacja, komercjalizacja świąt, odpoczynku, zabawy), drugie natomiast sięgają po anglicyzmy głównie w celach nominatywnych, a moda językowa jest tu motywacją drugorzędną.

5c. Współczesna leksyka

Ważną dziedzinę moich zainteresowań badawczych stanowi współczesna leksyka. Artykuł *Kompetencje komunikacyjne młodzieży częstochowskiej (zagadnienia leksykalne)* jest uzupełnieniem obserwacji języka młodzieży w wymiarze normatywnym; weryfikuję w nim, na podstawie testów przeprowadzonych w częstochowskim gimnazjum i liceum, znajomość frazeologizmów (struktury i znaczenia) oraz umiejętność stylowej i stylistycznej transpozycji słownictwa. Motywacją była powtarzana w literaturze przedmiotu teza o obniżeniu sprawności erudycyjnej młodzieży (czego wyznacznikiem jest m. in. znajomość frazeologizmów), a ponadto analiza języka młodzieży w przekazach medialnych oraz doświadczenia z konkursów, w których uczestniczę jako juror. Wyniki testów dokumentują obniżenie kompetencji komunikacyjnej przejawiające się w defrazeologizacji utrwalonych połączeń, niezrozumieniu ich metaforycznego sensu, rzadziej w nieznajomości struktury; w zakresie słownictwa widoczny jest natomiast proces zacierania granic między jednostkami nacechowanymi stylistycznie, emocjonalnie, a także przejawy ubóstwa leksykalnego. Tego typu badania mogą być wskazówką do projektowania działalności kulturalnojęzykowej, która jest skuteczniejsza, gdy kieruje się ją do określonej grupy odbiorców.

Pozostałe opracowania zaliczone do omawianego obszaru uwzględniają jako materiał badawczy współczesne zasoby frazeologiczne. Szkic *Kwalifikowanie wyrazów i związków frazeologicznych w słownikach współczesnej polszczyzny (na marginesie badań stylistycznych)* porusza kwestie identyfikacji ekspresywnej i stylistycznej leksyki oraz kwalifikacji jednostek o charakterze przenośnym (na przykładzie *Słownika języka polskiego* pod redakcją W. Doroszewskiego, *Słownika frazeologicznego* S. Skorupki i *Słownika polszczyzny potocznej* J. Anusiewicza i J. Skawińskiego). Proponuję doprecyzowanie charakterystyki leksykograficznej, co jest istotne z uwagi na normatywną funkcję słowników oraz ma równie głębokie uzasadnienie w wymiarze pragmatycznym, zwłaszcza gdy dotyczy leksyki funkcjonującej jako obraźliwe epitety: kwalifikatory powinny jednoznacznie wskazywać, iż jest ona wykluczona z neutralnego typu kontaktu.

Zasoby frazeologiczne stanowią wciąż otwarty teren badań ze względu na możliwości bardzo różnorodnego ich oglądu. Frazeologię jako wykładnik potoczności (w ujęciu kulturowym, łączącym się ze swoiście zorganizowanym sposobem postrzegania, kategoryzowania i oceny rzeczywistości) omawiam w dwóch opracowaniach: *Frazeologiczne nominacje cech intelektualnych człowieka* oraz *Uwagi o funkcjach frazeologizmów wartościujących (na*

przykładzie nazw człowieka głupiego). Wybrałam do analizy pole semantyczne, które sytuuje się na czele potocznego systemu antywartości (utrwalone związki notowane w słownikach polszczyzny ogólnej i potocznej). W wymienionych pracach opisuję mechanizmy tworzenia sądów wartościujących, modele strukturalno-znaczeniowe wykorzystywane przy nominacji ujemnych cech intelektualnych oraz towarzyszącą ocenie ekspresję. W drugiej z wymienionych prac uwypuklam aspekt pragmatyczny, gdyż badane jednostki pejoratywne należą do wyrazów obraźliwych, w związku z czym wypowiedzi z ich udziałem stanowią (mogą stanowić) akty obrazy lub bliskie im akty obelgi. Wpływ na fortunność aktu obrazy mają cechy socjokulturowe jego uczestników. Uwzględniając takie parametry jak wiek, wykształcenie, poddałam ocenie w grupie studentów stopień obraźliwości omawianych nazw człowieka głupiego (za pomocą ankiet i systemu punktów). Szereg związków studenci kwalifikowali jako ludyczne, używane bez intencji obrażania; gdy chodzi o wyrażenie faktycznego sądu wartościującego najbardziej skuteczne są, zdaniem ankietowanych, jednowyrazowe epitety pejoratywne, ewentualnie frazeologizmy, w których ów sąd nie jest w żaden sposób łagodzony przez charakter opisowy czy przenośny związku. Tego typu badania przyczynkowe weryfikujące „moc obrazy” środków obraźliwych, tradycyjnie za takie uważanych, mają znaczenie praktyczne – wobec częstej konieczności prawnego rozstrzygnięcia przejawów agresji słownej w życiu publicznym.

Pogłębione badania semantyczne najnowszej warstwy frazeologii (na gruncie lingwistyki kulturowej) zawarłam w opracowaniu *Obraz przemian komunikacyjno-kulturowych utrwalony w najnowszej warstwie polskiej frazeologii*. Nadrzędnym kryterium doboru jednostek do analizy było ich lokowanie w zasobach ogólnych ostatnich dziesięcioleci XX i początku XXI wieku (na podstawie źródeł słownikowych). Analiza synchroniczna metodą pól znaczeniowych pozwoliła sformułować kilka wniosków dotyczących najnowszej warstwy frazeologizmów: największy przyrost nowych jednostek grupuje się wokół pól: człowiek – traktowanie innych ludzi, człowiek i wartości, człowiek – czynności psychiczne, człowiek i sytuacje – działania sprzeczne z prawem, człowiek i inni ludzie – kariera, polityka i państwo; wyrastają z potrzeb nominatywnych (indywidualnych i społecznych) oraz z potrzeby komentowania aktualnej rzeczywistości (kwalifikatory: pogardliwy, pospolity, lekceważący itp.); dokumentują radykalne zmiany, przesilenia, momenty zwrotne dla wspólnoty narodowej (pole: polityka), tworząc warstwę tzw. frazeologii okresowej; wpływ mediów z właściwą im retoryką nadmiaru, konfliktu uzasadnienia dużą liczbę związków hiperbolicznych (np. pole: czas, przestrzeń, miara), nazywających zjawiska gwałtowne, dynamiczne (np. pole: człowiek i sytuacje – powodzenie/ niepowodzenie działań, sposób wykonywania czynności); większość nowych związków ma swoje źródło w tekstach dziennikarskich (kwalifikator: dziennikarski); dokumentują tendencję do upotocznienia dyskursu publicznego oraz jego przesunięcia w kierunku języka masowego (antropocentryczna

orientacja większości nowych związków oraz znaczna liczba związków o rodowodzie środowiskowym). W kolejnym opracowaniu – *Frazeologia w dyskursie politycznym po 1989 roku (wybrane zagadnienia)* – analizuję dynamicznie rozwijające się pole polityki, wpisując swoje ustalenia w badania dyskursów publicznych. Język polityki po 1989 roku kształtuje się jako wielość różnych poglądów, opinii, postaw ideowych, a frazeologia najlepiej odzwierciedla to, co istotne dla „świata przedstawionego” polityki, wyznacza swoisty układ stylistyczny, semantyczny i funkcjonalny leksykalnego kodu politycznego. W analizach uwzględniłam związki utrwalone, rejestrowane w najnowszych zbiorach frazeologizmów języka ogólnego oraz w słownikach leksyki politycznej. Celem badań było ukazanie reprezentatywnych grup semantycznych (w świetle wybranych przykładów) oraz typowych mechanizmów pomnażania frazeologizmów politycznych. Pole semantyczne polityki cechuje przyrost frazeologizmów o dużym ładunku emocjonalnym, głównie negatywnym (inwektywy, etykiety oraz inne połączenia o charakterze emotywno-aksjologicznym). Medialną karierę robią też agresywne metafory polityczne, ze swej istoty trudne do „rozbrojenia”, a przez to stale podnoszące poziom agresji w komunikacji. Ważną tendencją, która powołuje do życia nowe jednostki jest personalizacja dyskursu politycznego, dlatego wrasta wciąż rola „skrzydlatych słów”, okazjonalizmów (wzorem stają się politycy medialnie atrakcyjni, co oznacza język konfrontacyjny, ironiczny, drwiący).

5d. Artykuły recenzyjne

Opublikowałam dotychczas dwie recenzje (trzecia – w druku); starałam się w nich zarekomendować prace znaczące w tych obszarach, które stanowią jednocześnie przedmiot moich zainteresowań naukowych: *Internetowe gatunki dziennikarskie*, (red.) K. Wolny-Zmorzyński, W. Furman, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne Spółka z o.o., Warszawa 2010; R. Bizior, *O języku prozy Jędrzeja Kitowicza*, Wydawnictwo Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2012; (w druku) *Norma językowa w aspekcie teoretycznym i pragmatycznym*, (red.) A. Piotrowicz, M. Witaszek-Samborska, K. Skibski, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2011.

5e. Monografie redagowane

Istotną część prezentowanego dorobku stanowią monografie współredagowane. Są one efektem cyklicznych konferencji językoznawczych i tworzą serię wydawniczą „Mechanizmy funkcjonowania języka”. Dotychczas ukazały się trzy tomy: *Zjawisko ekonomii w języku, tekście i komunikacji*, red. R. Bizior, D. Suska, Częstochowa 2010, ss. 274; *Zjawisko nobilitacji i deprecjacji w języku. Słowa i teksty*, red. R. Bizior, D. Suska, Częstochowa 2012, ss. 352; *Zjawisko nobilitacji i deprecjacji w języku. Komunikacja*, red. R. Bizior, D. Suska, Częstochowa 2012, ss. 372. Kolejny tom planowany na rok 2014. Walorem monografii jest ukazanie tytułowych problemów

zarówno w perspektywie teoretycznej, jak i analitycznej (materiałowej – współczesnej i dawnej), zróżnicowanie tematyczne i metodologiczne oraz różnorodność materiału badawczego.

6. Informacja o działalności dydaktycznej, organizacyjnej, popularyzującej naukę oraz innych osiągnięciach

Szczegółowe informacje na temat działalności organizacyjnej, popularyzującej naukę oraz innych osiągnięciach: Załącznik nr V.

6 a. Udział w konferencjach

Uczestniczyłam w 41 konferencjach krajowych i międzynarodowych, na których wygłosiłam referaty (trzy kolejne konferencje: IX-XI 2013). Wykaz konferencji: Załącznik nr IV.

6 b. Popularyzowanie nauki, współpraca międzynarodowa

Organizacja, współorganizacja konferencji

Zorganizowałam w Instytucie Filologii Polskiej trzy edycje cyklicznych konferencji językoznawczych; dotychczas odbyły się dwie konferencje, trzecia konferencja zaplanowana jest na wrzesień bieżącego roku:

- ogólnopolska konferencja naukowa „Zjawisko ekonomii w języku, tekście i komunikacji” (2009),
- międzynarodowa konferencja naukowa „Zjawisko nobilitacji i deprecjacji w języku, komunikacji, tekście” (2011),
- międzynarodowa konferencja naukowa „Mechanizmy ekonomizacji w języku” (26 -27 IX 2013).

Brałam ponadto udział w przygotowaniu (komitet organizacyjny) innych konferencji organizowanych przez Instytut Filologii Polskiej i Akademię im. Jana Długosza:

- międzynarodowego sympozjum naukowego „Formacje dyskursywne w kulturze, językach i literaturze europejskiej XX wieku” (2003),
- Międzyuczelnianej Konferencji Studenckiej „Język – Teatr – Literatura” (2009, 2010),
- Międzynarodowej Interdyscyplinarnej Konferencji Kół Naukowych i Młodych Naukowców „Wielowymiarowość i perspektywy nauki za progiem XXI wieku” (2010).

Z Regionalnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Częstochowie współpracowałam (jako przedstawiciel Akademii im. J. Długosza) przy organizacji konferencji dla nauczycieli „Wykorzystanie zasobów internetowych w nauczaniu” (2009).

Współpraca międzynarodowa

Efektem prowadzonej przeze mnie współpracy międzynarodowej jest:

- czynny udział w zagranicznych konferencjach: w Kownie (Uniwersytet Wileński, 2008), Hradec Králové (Uniwersytet Hradec Králové, 2011), Ostrawie (Uniwersytet Ostrawski, 2012);

- udział gości zagranicznych w konferencjach językoznawczych współorganizowanych przeze mnie (Ukraina: Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Pawła Tytyny w Humanii i Narodowy Uniwersytet Przykarpacki im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankowsku);
- opracowanie (współautorstwo) programu studiów *filologia polska* dla Katedry Polonistyki Kijowskiego Uniwersytetu Sławistycznego (2004).

Prace redakcyjne

Współredagowałam trzy monografie tworzące serię wydawniczą „Mechanizmy funkcjonowania języka” (punkt 5 e. Autoreferatu). Ponadto wchodziłam w skład Naukowego Komitetu Redakcyjnego tomu „Formacje dyskursywne w kulturze, językach i literaturze europejskiej XX wieku” (Częstochowa 2005), uczestnicząc w pracach nad jego przygotowaniem do publikacji. Pełnię funkcję redaktora językowego czasopisma „Komparatystyka kulturowa” (wydawanego przez Pracownię Komparatystyki Kulturowej Instytutu Filologii Polskiej).

Inne

W roku 2012 oraz w roku 2013 byłam/ jestem kierownikiem grantu zespołowego (w ramach badań statutowych Wydziału Filologiczno-Historycznego): „Język polski w kontekście społeczno-kulturowym”; wielokrotnie realizowałam indywidualne projekty badawcze w ramach grantów uczelnianych.

6 c. Działalność popularyzatorska i ekspercka w środowisku

Wykłady, warsztaty, konkursy

Równolegle z pracą w Instytucie Filologii Polskiej prowadziłam szereg działań związanych z popularyzowaniem wiedzy o współczesnym języku, kulturze języka, komunikacji medialnej. Można tu wymienić: wykłady i warsztaty dla nauczycieli oraz uczniów szkół Częstochowy i powiatu, referat w sesji plenarnej Częstochowskiego Kongresu Kultury, referaty wygłaszane w Towarzystwie Miłośników Języka Polskiego, odczyt w Towarzystwie Literackim im. Adama Mickiewicza (którego jestem członkiem).

Współpracuję z Regionalnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli „WOM” oraz z Samorządowym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Częstochowie, uczestnicząc w organizowanych przez nie przedsięwzięciach (np. projekt „Akademia Ucznia”, Ogólnopolski Konkurs „Słowo daję”).

Od 2003 roku jestem przewodniczącą jury cyklicznego (10 edycji) Regionalnego Konkursu Językoznawczego „Z Norwidem ku poprawnej polszczyźnie” organizowanego przez IX LO C.K. Norwida w Częstochowie; biorę też udział w pracach jury innych konkursów, np. Częstochowskiego Przeglądu Gazet Szkolnych (2010, 2011, 2012), Regionalnego Konkursu Krasomówczego Uczniów Szkół Podstawowych „Słowo jest w człowieku” (2011, 2012).

W bieżącym roku współorganizowałam (jako przedstawiciel Akademii im. J. Długosza) wraz z tygodnikiem „Życie Częstochowy i Powiatu” konkurs dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych: „Mistrz Ortografii Częstochowa 2013” oraz przewodniczyłam jury.

Opinie i ekspertyzy

Przygotowywałam opinie dla Urzędu Miasta Częstochowy na temat nazw ulic oraz udzielałam porad w zakresie poprawności językowej. Byłam członkiem Komisji ds. Upowszechniania Kultury i Mediów podczas Częstochowskiego Kongresu Kultury (2004). Od roku 2012 jestem członkiem Miejskiego Zespołu Nazewnictwa w Częstochowie.

Artykuły popularnonaukowe

Problemy omawiane podczas spotkań z młodzieżą szkolną lub podczas pracy w komisjach miejskich zostały ujęte w artykułach popularnonaukowych: *Rola mediów we współczesnej kulturze* (2004), *Z polszczyzną na co dzień, czyli jak dbać o kulturę języka* (2013).

6 d. Działalność organizacyjna

Funkcje pełnione w Instytucie Filologii Polskiej

Od roku 2005 pełnię funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Filologii Polskiej ds. Dydaktyki (2005-2008; 2008-2012; 2012-2016). W latach 2002-2005 byłam Kierownikiem Studiów Podyplomowych „Dziennikarstwo” przy Instytucie Filologii Polskiej. W kadencji 2012-2016 przewodniczę Kierunkowemu Zespołowi ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia.

Funkcje pełnione w strukturach wydziałowych i uczelnianych

Pełniłam/ pełnię funkcję członka w takich strukturach, jak: Komitet Redakcyjny Wydawnictwa Akademii im. J. Długosza (2005-2008), Uczelniana Komisja Dyscyplinarna dla studentów (2002-2005), Senacka Komisja Dydaktyczna (2005-2008), Rada Wydziału Filologiczno-Historycznego Akademii im. J. Długosza (2002-2005; 2008-2012; 2012-2016), Wydziałowa Komisja ds. studenckich (2008-2012; 2012-2016).

W Towarzystwie Miłośników Języka Polskiego, oddział w Częstochowie, od dwóch kadencji pełnię funkcję sekretarza.

Inne

Moja aktywność w jednostce, w której pracuję zaznaczała się ponadto w takich działaniach, jak (m. in.): organizacja studiów podyplomowych „Dziennikarstwo” przy Instytucie Filologii Polskiej (2002); opracowanie (wraz zespołem) programu nowych specjalności na kierunku filologia polska (*animacja kultury, medialno-redaktorska, dziennikarska*, od 2005 roku); udział w zespole przygotowującym nowy kierunek (kulturoznawstwo europejskie, 2012); udział w zespole przygotowującym wniosek ws. uprawnień Wydziału Filologiczno-Historycznego AJD do doktoryzowania w dziedzinie literaturoznawstwo (2011); udział w wydziałowych komisjach

rekrutacyjnych; udział w egzaminach wstępnych na kierunku filologia polska oraz pedagogika (do czasu, gdy funkcjonowały); opieka nad studenckimi praktykami ciągłymi (wielokrotnie).

6 e. Działalność dydaktyczna

Od początku pracy w Instytucie Filologii Polskiej prowadziłam zajęcia na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych – jednolitych magisterskich, następnie na studiach I i II stopnia; najpierw były to ćwiczenia, a od momentu przejścia na stanowisko adiunkta – także wykłady oraz seminaria. Do moich obowiązków należało prowadzenie zajęć na różnych specjalnościach filologii polskiej: gramatyka opisowa języka polskiego (w, ćw.), opis systemowy współczesnej polszczyzny (w, ćw.), kultura języka polskiego (ćw.), stylistyka praktyczna (ćw.), przedmiot do wyboru: socjolingwistyka (ćw.), gramatyka historyczna (ćw.), formy komunikacji medialnej (w, ćw.), analiza lingwistyczna tekstów medialnych (ćw.), język mediów – specyfika i przemiany (w), stylistyka i redagowanie tekstów medialnych (ćw.), stylistyka i redagowanie tekstów internetowych (ćw.), dziennikarskie gatunki internetowe (ćw.), warsztaty dziennikarstwa internetowego (ćw.), czytanie tekstów medialnych (ćw.), język wypowiedzi dziennikarskiej (ćw.), seminarium licencjacie, seminarium magisterskie.

W ramach seminarium wypromowałam około 35 magistrantów i około 60 licencjatów; ponadto pełniłam obowiązki recenzenta około 25 prac magisterskich i około 30 prac licencjackich.

Na studiach podyplomowych prowadziłam zajęcia z przedmiotów:

- studia podyplomowe *Dziennikarstwo*: mechanizmy erystyki i perswazji, kultura języka,
- studia podyplomowe *Logopedia – logopeda oświatowy*: fonetyka, seminarium dyplomowe.

Brałam udział w pięciu edycjach *Letniej Szkoły Języka i Kultury Polskiej „Silva Rerum Polonarum Czenstochoviae”*, opracowując programy do prowadzonych przedmiotów: gramatyka funkcjonalna języka polskiego, stylistyka praktyczna z elementami ortografii i ortofonii, sztuka mówienia i pisanie.

6 f. Nagrody i odznaczenia

- Nagroda Rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie za szczególne osiągnięcia w pracy – 1999/2000,
- Nagroda Rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie za szczególne osiągnięcia w pracy – 2001/2002,
- Brązowy Krzyż Zasługi – 2005,
- Medal Komisji Edukacji Narodowej – 2011.

Dorota Guzik

